

OSMANLI MECLİSİ'NDE MUSEVİ BİR MEBUS: NESİM MASLİYAH*

Serhan Kemal Saygı**

Öz

II. Meşrutiyet, Türkiye’de idarenin tarihsel gelişimi bağlamında önemli ilklere ev sahipliği yapmıştır. Anarşinin sınırlarını zorlayan bir özgürlük ortamında filizlenen parlamenter çoğulculuk bu ilklerin başında gelmektedir. Farklı dini ve etnik kökene sahip insanlar mebus olmaya hak kazanarak Osmanlı Meclisi’nde bir araya gelmişler ve devlet idaresinde söz sahibi olmuşlardır. Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren Anadolu’da varlıklarını sürdüren Museviler de mecliste temsil edilmiştir. Osmanlı Devleti’nin son döneminde İzmir ve Selanik milletvekilliği yapan Nesim Masliyah, hem İttihat ve Terakki’nin hem de Musevi cemaatinin önde gelen şahsiyetlerinden biridir. Asıl mesleği avukatlık olan Masliyah, basın faaliyetlerinde bulunmuş ve çeşitli gazetelerde yazılar yazmıştır. Cumhuriyet döneminde avukatlık mesleğini sürdürmüştü; aldığı önemli davalarla adından söz ettirmiştir. Bu makalede, Nesim Masliyah’ın biyografisine, siyasal düşünce dünyasına ve meclisteki faaliyetlerine yer verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Nesim Masliyah, İkinci Meşrutiyet, Meclis-i Mebusan, Musevi Cemaati, İzmir*

Abstract

A Jewish Member in the Ottoman Chamber of Deputy: Nesim Masliyah

Second Constitutional Era hosted significant breakthroughs due to the historical development of administration in Turkey. Parliament pluralism, forcing the boundaries of anarchy, came up in an era of freedom is at the top of this policy. People of different ethnic backgrounds and religion had the right to become a member of the Ottoman Chamber of Deputy and were closely involved with decisions in the state administration. Since the establishment of the Ottoman Empire, the Jews, sustaining their presence in Anatolia, were also represented in the Chamber of Deputy. In the last period of the Ottoman Empire, Nesim who was the Member of Parliament representing İzmir and Selonica is one of the leading characters both in The Union and Progress and the Jews Community. His main profession solicitorship, Nesim organised activities in the press and wrote articles in various newspapers. During the Republican period he sustained his profession as a lawyer and made a name for himself in the cases he took. In this paper, the biography of Nesim Masliyah, his point of view in politics and his activities in the parliament were evaluated.

Key Words: *Nesim Masliyah, Second Constitutional, Chamber of Deputy, Jewish Community, İzmir*

* Bu çalışma, “Meclis-i Mebusan’da İzmir Mebusları 1908-1918” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., İ.B.B. İzmir Kent Arşivi ve Müzesi. E-posta: skemalsaygi@gmail.com.

1.Giriş

Yakınçağ tarihimizin önemli dönüm noktalarından olan II. Meşrutiyet, siyasal ve sosyal alanda toplum hayatının tamamına etki eden değişikliklere yol açmıştır. Bu dönemin çağdaş anlamda siyasal düzenin başlangıcı olduğu söylenebilir. Anayasal sistem, siyasal partiler ve kamuoyu II. Meşrutiyet'ten itibaren şekillenmiştir. Siyasetin temel unsuru olan seçimler, Osmanlı Devleti'nde ilk defa farklı siyasi partilerin katılımıyla yapılarak siyasal tarihimizde yeni bir sayfa açılmıştır. 1908 yılında açılan Osmanlı Meclisi'nde yüz elli biri Türk, elli altısı Arap, yirmi beşi Arnavut, yirmi biri Rum, on biri Ermeni, dördü Bulgar/Musevi, üçü Sırp ve biri Ulah olmak üzere toplam 281 mebus vardı¹. Musevi mebuslardan biri de İzmir Mebusu Nesim Masliyah'dır.

2. Hayatı

Nesim Masliyah, Nesim Benbanaste'nin *Örneklerle Türk Musevi Basımının Tarihçesi* adlı kitabındaki biyografik bilgilere göre 1878'de Manisa'da doğmuştur². Eşi Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin merkez kadın kollarında görev yapmıştır³. İlk ve orta tahsilini muhtemelen Manisa veya İzmir'de tamamladıktan sonra İstanbul'da Mektep-i Hukuk-ı Şahane'yi bitirmiştir. Üniversite tahsilinden sonra Selanik Ticaret Mahkemesi üyeliğine tayin edilen Masliyah İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmuştur. Cemiyetin Selanik'teki yayın organı olan İttihat ve Terakki gazetesinde 1908 senesinin Ağustos ve Aralık ayları arasında yazıları çıkmıştır⁴. Siyasi ve gazetecilik faaliyetlerinin dışında Selanik Polis Mektebi'nde idare ve kapitülasyonlar konusunda dersler vermiştir. Ayrıca o sırada cemiyetin müfettiş-i umumisi sıfatıyla Selanik'te bulunan Hüseyin Hilmi Paşa'ya hukuki konularda yardımcı olmuştur⁵. Hem İstanbul'da hem de mesleki hayatına başladığı Selanik'te siyaset ile ilgilenen Masliyah, Osmanlı Devleti'nin mevcut durumunu yakından takip etmiştir.

Masliyah'ın hangi tarihlerde İzmir'e geldiği bilinmemektedir. Ancak Musevi Cemaati tarafından sevilen bir kişiliktir ve İzmir'in siyasal ve sosyal hayatında kendisine bir yer edinmiştir. Bunun örneklerinden biri, 1909 yılının Eylül ayında Karataş Sinagogu'nda verdiği bir konferanstır. Konferansın asıl amacı Musevi Cemaati tarafından yapılmakta olan Musevi mektep inşasına bağış toplanmasıdır. Konferans sonrasında Masliyah öncülüğünde mektebin

¹ Demir 2007, s. 160.

² Benbanaste 1988, s. 294.

³ Akgün ve Uluğtekin 1990, s. 52.

⁴ Huyugüzel 2000, s. 476.

⁵ Galanti 1947, s. 91.

inşaatı için cemaat tarafından iki yüz Fransız lirası kadar para toplanmıştır⁶. 1908 seçimleri sürecinde *Hizmet* gazetesinde çıkan bir haberde onun hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Gazete, Musevi mebus adayı Davud Ruso'dan sonra Masliyah'ın mebusluğa aday olmasının memnuniyet verici olduğunu bildirmektedir⁷.

Masliyah hakikaten hamiyetli ve Osmanlı terbiyesiyle perverde olmuş bir gençtir. Fransızcaya gereği gibi vakıf ve mekteb-i hukuktan mezundur. Selanik Ticaret Mahkemesi azalığında hüsn-i hidmet ve gayreti sebk eylemiştir. Zekâ ve istimdad-ı hamiyet ve vatanperverliği, sami ve gayreti müsellemler olan böyle bir zatın mebus namzedi olmak üzere tayin ve intihablarından dolayı şehrimiz kadirşinas cemaat-i Musevîyesini takdir ve tebrik eyleyiz.

Masliyah'ın 1908 seçimleri öncesinde Musevi Mektebi'nde verdiği bir konferansın metinleri *İttihad* gazetesinde iki gün boyunca aynen yayımlanmıştır⁸. Konuşmasında Kanun-ı Esasi'nin oluşumunu tarihsel boyutuyla ele almıştır. Otuz iki sene süren istibdat döneminden sonra hürriyet gelmiştir. Birinci Meşrutiyet'in ilanında büyük emeği olan Mithat Paşa'yı anmadan geçmediği konuşmasında Kanun-ı Esasi hakkındaki fikirlerini ifade ederek Kanun-ı Esasi'nin tartışmalı maddesi olan 113. maddenin mutlaka kaldırılması üstünde durmuştur. Ona göre bu madde kaldığı sürece Meşrutiyet her an tehlike içindedir. Söz konusu madde, milletin hâkimiyetini engellemektedir, şu anki hükümet bu nedenle tamamen meşruti bir hükümet değildir. Masliyah, konferansın ikinci bölümünde mebuslarda olması gereken kişilik özellikleri üzerinde durmuştur. Bu bölüm onun mebusluk kavramına bakış açısını yansıtmaktadır. Maddeler halinde mebusluğu değerlendiren Masliyah'a göre bir mebus öncelikle milli onur ve haysiyet sahibi olmalıdır. İçişlerini ve dışişlerini ilgilendiren konularda bilgi sahibi olması şarttır. Mebusların, yabancı devletlerle olan müzakerelerde onlara üstün gelmeleri için kendilerini her yönden geliştirmeleri gerekmektedir. Hukuki meselelerde yeteri kadar bilgi sahibi olmaları beklenir. Mebusların siyasi bakış açılarının mutlaka olması gerektiğini düşünmektedir. Bu siyasi bakışın zamanın şartlarına göre değişmemesi gerekir. İnsan, her türlü şart ve duruma rağmen şahsi siyasi fikirlerini net bir duruşla savunmalıdır. Oportünist siyasi anlayışa kesinlikle karşıdır. Masliyah'ın tarif ettiği cesur ve yürekli mebus tanımına kendisi tarafından uyulduğunu söylemek mümkündür. "31 Mart Olayı"nın meclisteki görüşmelerinde aleyhte ve lehte sözlerle kesilen konuşmasında meseleyi tüm

⁶ *Ahenk*, sayı 4010, 6 Eylül 1909, "Bir Konferansın Netice-i Muvaffakiyeti", s. 2.

⁷ *Hizmet*, sayı 2461, 25 Eylül 1908, "Nesim Masliyah Efendi, Mebus Namzedlerinden", s. 3.

⁸ *İttihat*, 13 Teşrin-i evvel 1908, "İzmir mebus namzedlerinden Nesim Masliyah Efendi'nin Musevi Mektebinde Verdiği Konferans", s. 2-3.

çıplaklığıyla gözler önüne sererek cesur bir yaklaşım göstermiştir. Bu konuşma, onun meşrutiyet idaresine ne kadar bağlı olduğunun bir ispatıdır. Yaşananlara yeterli tepkiyi vermediğini iddia ettiği Meclis-i Mebusan'ı ve Osmanlı basınına sert bir üslûpla eleştirmiştir. Bu olayda meclisin sessiz kalarak olan biteni izlediği düşüncesindedir⁹.

Masliyah, 1908 seçimlerinde mebus seçildikten sonra değişik çevrelerden tebrik telgrafları almıştır. 1912 yılı seçim sürecinde onu yine İzmir'deki İttihatçıların önde gelenleri arasında görüyoruz. Verdiği konferanslarla İttihat ve Terakki'nin propaganda çalışmalarına katılmıştır.¹⁰ İzmir yerel basınında hem seçilmeden önce hem de seçildikten sonra kendisiyle ilgili haberlerin yer alması dikkat çekicidir. İzmir yerel basınında İzmir'den seçilen diğer mebuslar arasında onun kadar gündeme gelen başka bir mebus göze çarpmamaktadır.

Masliyah, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminde yaptığı çeşitli faaliyetlerle de adından söz ettirmiştir. Bilindiği üzere Musevi Cemaati, Türk Kurtuluş Savaşı'na destekleyerek İstanbul Hükümetinin karşısında yer almıştır. Bunun en önemli kanıtı, Musevi Cemaati'nin lideri Hahambaşı Hayım Nahum Efendi'nin söz konusu tarihsel süreçteki siyasal girişimleri ve çabalarıdır. Masliyah, bu dönemde Hahambaşı Nahum Efendi'yi desteklemekle kalmamış onun çalışmalarına bizzat katkı koymuştur. Hahambaşı Nahum Efendi ile birlikte Paris Barış Konferansı'ndan önce Avrupa üzerinden ABD'ye gitmiştir. Nahum Efendi, ziyaretin amacını Osmanlı Hükümeti'nin zor günler yaşadığı bir dönemde Osmanlı idarecilerinin oluru dahilinde İtilaf devletleri ve ABD ile yeniden siyasi ilişkilerin tesisine katkıda bulunmak olarak açıklamıştır. Bu çabalar umulan sonuçları getirmese de Musevi cemaatinin Osmanlı'nın çıkarlarına örtüşen bir tutum izlediğini göstermektedir¹¹.

Masliyah, nedenini tespit edemediğimiz bir suçlamadan dolayı eski Adana Valisi Cevdet Tahir Belbez¹² ve Sapançalı Baki beyler ile birlikte Divan-ı Harb tarafından yargılanmıştır. Yakalanması için Dahiliye Nezareti'nden Aydın Valiliği'ne şifreli yazılar gönderilmiştir. Masliyah'ın yakalanma sürecinde Cevdet ve Baki Bey'i İzmir'de sakladığı anlaşılmaktadır¹³. Kramer Oteli'nde saklandığı bilinen Cevdet Bey'e yardım eden kişinin Masliyah olması yüksek bir ihtimaldir.

Masliyah'ın ticari alanda bazı yatırımlarda bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri merkezi İstanbul'da olan "Teşebbüsat-ı İktisadiyye Osmanlı

⁹ MMZC, Dev.:1, Cilt: 3, İçt. Sen.: 1, İnikad: 58, s. 80-81.

¹⁰ Anadolu, sayı 1327, 28 Mart 1912, "Konferans", s. 3

¹¹ Arı 2003, s. 46.

¹² Ölümünün ardından ailesinin verdiği ilan için bk. Milliyet, 24 Şubat 1955.

¹³ BOA, DH. ŞFR. 97/127, 10/C/1327, 29 Haziran 1909.

Anonim Şirketi” adlı şirketin imtiyazı için 29 Aralık 1917 tarihinde yaptığı bir başvurudur. Başvurusu kabul edilmiş ve adı geçen şirkete her alanda faaliyet göstermek üzere imtiyaz verilmiştir. Şirket, 100.000 lira sermaye ve 25 sene müddet ile Galata’daki bir handa kurulmuştur. İmtiyaz, Şura-yı Devlet ve Meclis-i Vükela’nın kararıyla verilmiştir. Çıkarılan irade ile Ticaret ve Ziraat Nezareti imtiyazın icrası için görevlendirilirken söz konusu şirket yirmi Osmanlı lirası kıymetinde beş bin hisseye sahip olacaktır¹⁴.

Masliyah, Cumhuriyet döneminde aldığı kimi davalar dikkat çekicidir. Bu davalardan biri Abdülhamid’in veresesi ile ilgilidir. Abdülhamid’in tahttan inişinden sonra Sultan Reşad, 2 Mayıs 1909’da bir irade yayınlayarak hazine-i hassa tarafından idare edilen Abdülhamid’e ait emval ve emlakın bundan sonra hazine-i maliye tarafından idare edilmesine karar vermiştir¹⁵. II. Abdülhamid’in 10 Şubat 1918’de vefatından sonra bıraktığı miras büyük bir soruna dönüşmüştür. Ölümünden sonra padişahın kendisi adına tapuya kayıtlı mallarının yasal mirasçılara geçişi gerçekleşmemiştir. Bunun tam nedeni bilinmemekle birlikte ilk dönemde İttihat ve Terakki’nin iktidarda olması; sonraki dönemde ise Türkiye’nin yaşadığı olağanüstü koşullar nedeniyle yasal mirasçılara tapu intikalinin geciktiği veya yapılamadığı anlaşılmaktadır.

Bu durum üzerine harekete geçen mirasçılar davalar açmak suretiyle haklarının peşine düşmüştür. Bu davalardan biri de Suriye, Filistin, Irak, Trablusgarp, Bingazi, Lübnan, Arnavutluk ve Makedonya’daki mevcut Abdülhamid emlakı hakkındadır. Masliyah’ın avukat Haydar Rıfat ile birlikte aldıkları Suriye ve Lübnan’daki Abdülhamid mirasıyla ilgili davaya Lübnan ve Suriye, mahkemeye dahil olmak istemişler de o dönem Fransız mandası altında olmaları sebebiyle Türk tarafı muhatabın Fransız Hükümeti olması gerektiğini iletmiştir. Fransız tarafı, davaya sadece Türk vatandaşlarının müracaat edebileceğini ancak mirasçıların Türk vatandaşlığından çıkarılması nedeniyle davanın düşmesi gerektiği fikrindedir. Masliyah, bunun üzerine vatandaşlık ve tabiiyet arasındaki farka dikkat çekerek mirasçıların Türk mahkemelerinde haklarını aradıklarını sözlerine eklemiştir. İttihatçı Masliyah’ın yıllar sonra Abdülhamid’in mirasçılarının avukatlığını üstlenmesi üzerinde durulması gereken ilginç bir vakadır. Masliyah’ın aldığı davalar arasında İtibar-ı Milli Bankası davası da bulunmaktadır¹⁶. İtibar-ı Milli Bankası, 1917 senesinde Maliye Nazırı Cavid Bey’in büyük destekleri ile kurulmuştur. Bu tarihten 10 yıl sonra İş Bankası’na katılmıştır.

¹⁴ BOA, M.V., 249/2, 15/Ra/1336-29 Aralık 1917.

¹⁵ *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1930, “Abdülhamid Veresesine Ait Davaların Mahiyeti”, s. 3.

¹⁶ Varlı ve Oktar 2009, s. 1-10.

3. Gazetecilik Faaliyetleri

Masliyah'ın bizzat kendisinin çıkarmış olduğu *İttihad* gazetesi kısa bir süre yayınlanmıştır. İlk nüshası 13 Mayıs 1909 tarihinde çıkan gazetenin idarehanesi Bab-ı Ali karşısındaki "Matbaacılık-ı Osmanlı Şirketi"ne ait bir bürodadır. 4 sayfa olarak yayınlanan gazetenin sol köşesinde yer alan bilgiler Fransızcadır. Senelik aboneliği 150 kuruşken altı aylık abonelik ise 80 kuruştur, nüshası ise 10 paradan satılmıştır. Gazetenin ilk nüshasında "Mesleğimiz" başlığıyla gazetenin genel yayın politikası hakkında bilgi verilmektedir. Birinci sayfada Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın yeni kabinesinin programı ve Bulgar Kralı'yla ilgili bir haber yapılmıştır. Telgraf haberleri ve dahili haberler ilk sayıda göze çarpan diğer unsurlardır. Gazetenin ikinci sayfası iç ve dış olaylar ile Meclis-i Mebusan ve Ayan Meclisi'ndeki gelişmelere ayrılmıştır. Üçüncü sayfa da benzer bir şekilde düzenlenirken; son sayfada reklam ve ilanlar yer almaktadır.

İttihad gazetesi bir anonim şirket kurularak çıkmıştır¹⁷. 25.000 lira sermaye ile kurulması düşünülen şirkete Hugunen grubu tarafından 7500 lira sermaye koyulmuştur. Masliyah ve arkadaşları, maddi anlamda gazeteye destek olamamıştır. Gazetenin başyazarlığını Masliyah, yazı işleri müdürlüğünü ise Müştak Bey yapmıştır. Masliyah'ın, yazılarında siyasi meselelere ağırlık verdiği tespit edilmiştir. *İttihad* gazetesinin ömrü fazla uzun olmamış; satışlarının artması için çıkartılan ilanlar ve reklamlar yeterli ilgiyi yaratamamıştır. Ancak gazeteye asıl darbe *İttihat* ve *Terakki Cemiyeti*'nden gelmiştir. Cemiyet, gazete ile hiçbir alakasının olmadığını ilan eden bir genelgeyi tüm teşkilatlarına göndermiştir. Böylece gazetenin çıkması için büyük çaba sarf eden Hugunen'in müdahaleleri yeterli olmamış ve gazete 2000 altın zarar ederek kapanmıştır. Gazetenin son nüshası 6 Eylül 1909 tarihinde yayımlanmıştır.

Feridun Fazıl Tülbentçi, 1947'de yayınladığı *Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar* adlı eserinde Masliyah'ın *Hür Adam* adlı bir gazeteyi 1 Aralık 1930'tan itibaren yayınlamaya başladığını yazmaktadır. Ancak bu gazetenin TBMM'deki nüshaları incelediğinde bu bilginin doğruluğu teyit edilememiştir¹⁸. Buna göre adı geçen gazetenin imtiyaz sahibi eski İzmit Mebusu Mehmet Fuat'tır. İdarehanesi Sirkeci'de olan gazetede Masliyah'a ait herhangi bir yazıya ulaşılamamıştır. Masliyah, Fransız kaynaklarına göre *L'Union* adlı Fransızca bir gazete de çıkartmıştır. *İttihat* ve *Terakki* yanlısı bu gazeteyi, 1909'da Adliye Nezareti müşavirliğine getirilen ve Osmanlı adli yapısının çağdaşlaşmasında önemli rol oynayan Kont Leon Ostrorog ile birlikte

¹⁷ Tokgöz 1993, s. 82.

¹⁸ www.tbmm.gov.tr/kutuphane/sureli_yayin_tum_gazeteler/tum-gazete-f-j.pdf.

yayımlamıştır¹⁹. Ancak Alman şirketlerinin gazeteye büyük miktarda para aktardıklarının ortaya çıkması üzerine gazetenin yayını, Ostrorog tarafından durdurulmuştur.

4. Siyasal Fikirleri-Sosyalizm ve Siyonizm

Nesim Masliyah, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Paris ve Londra'ya giden Jön Türk Delegasyonu arasında yer almıştır. Talat Paşa'nın başkanlık ettiği delegasyonda ayrıca 17 mebus daha bulunmaktadır. Bu seyahat, Alman yanlısı bir politika izleyen Abdülhamid'e karşılık İngiltere ve Fransa'ya yaklaşarak ittifak kurmak isteyen Jön Türklerin girişimi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Fransız basını tarafından yakından takip edilen bu ziyarette "31 Mart", "Adana Olayları", "Girit Sorunu" ve azınlıkların hakları gündeme gelmiş ancak ittifak bağlamında olumlu neticeler vermemiştir²⁰. Masliyah'ın fikir dünyası ve politik görüşleri hakkında iki görüş dile getirilmektedir. Bunlardan birincisi sosyalist hareketle olan yakın ilişkileridir. Farklı tarihlerde Stockholm ve Amsterdam'da yapılan sosyalist kongrelere katıldığını Avram Galanti'den öğreniyoruz. 1922'de yapılan Amsterdam Sosyalist Kongresi'nde kongrenin Genel Sekreteri Mösyö Hosman'ı Talat Paşa ile görüştürmüştür²¹. Sosyalistlerin, uluslar arası alandaki önemli temsilcileriyle kurduğu özel temaslar sol politikalara olan yatkınlığını akla getirmektedir.

Masliyah'la siyonist düşünce yapısına sahip olup olmadığı üzerinde durulması gereken bir husustur. Bilindiği üzere Siyonizm, Filistin'de Museviler için yeniden bir vatan kurulmasına destek veren uluslararası Musevi siyasi hareketidir. Bu hareket XIX. Yüzyılın sonlarına doğru resmen kurulmuştur. XIX. yüzyıl, ulusal devletlerin kurulmaya başlandığı ve Osmanlı Devleti'nin bunun etkilerini fazlasıyla yaşadığı bir yüzyıldır. Tanzimat sonrasında diğer gayrimüslim gruplarla Musevileri ayıran en önemli özellik; gayrimüslim grupların milliyetçilik hareketleriyle Osmanlı'dan ayrılmak için verdikleri mücadeleye karşın, Musevilerin Osmanlı Devleti'ne sadık kaldıkları ve XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan siyonizmi desteklemedikleri görülmektedir. Osmanlı Musevileri, uluslaşma yerine dinsel bir grup olarak yaşamayı tercih etmiştir²². Bu nedenle, Siyonist hareketlere Avrupa'daki dindaşları kadar sıcak bakmadıkları söylenebilir. Masliyah'ın Siyonist hareketleri destekleyip desteklemediği noktasında farklı görüşler mevcuttur. Bazı çevreler (genellikle İslamcı düşünceye sahip olanlar) onu siyonizmin önde gelenleri arasında

¹⁹ Elmacı 2011, s. 6.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tunç 2010.

²¹ Galanti 1947, s. 92.

²² Berber 2012, s. 1784.

saymaktadır²³. Bu çalışmada elde edilen veriler ışığında bu konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Kendi gazetesi olan *İttihad*'taki köşesinde bu yaklaşıma uygun bir yazısına tesadüf etmedik. Huyugüzel de, Masliyah'ın Musevileri Filistin'e yerleştirme amacı güden siyonist faaliyetlere karışmadığını öne sürmektedir²⁴. Meclis-i Mebusan'da farklı tarihlerde yaptığı iki konuşma Siyonizm hakkındaki fikirleri anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Masliyah, siyonizmle ilgili ilk konuşmasını 1327 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu hakkında söz alan İsmail Hakkı Bey'in ifadeleri üzerine yapmıştır. Siyonizmin amacının Filistin'de bir İsrail devleti kurulması olduğunu söyleyen İsmail Hakkı Bey'e tepki göstererek "*Bendeniz bunu katiiyen reddederim. İsrâiliyet namına cevap veriyorum*" demiştir²⁵. Masliyah, siyonizm hakkındaki fikirlerini ikinci kez Dahiliye Nezareti'nin 1327 senesi bütçesi müzakerelerinde ifade etmiştir. Kudüs Mebusu Ruhi El Halidi Bey, bütçe hakkında söz almasına rağmen siyonizm hakkında uzun bir konuşma yaparak hükümetin bu konu hakkındaki tutumunu merak ettiğini söylemiştir²⁶. El Halidi, özetle siyonizmin Osmanlı Devleti için oluşturduğu tehlikeler üzerinde durmuştur. Musevi kökenli mebuslar konuşmaya tepki göstermiştir; bunlardan biri de Masliyah'tır. Siyonizm hareketinin boyutlarının anlaşılması için hükümetçe çalışmalar yapılması gereğini savunmuştur. Ona göre Siyonizm, İttihad-ı İslam gibi hayalci bir faaliyettir. Siyonizm lehinde konuşamayacağını belirterek, Musevilerin Osmanlı idaresinden memnun olduğunu şu sözlerle açıklamıştır: *Çünkü biz o itikattayız ki, Museviler ancak Memalik-i Osmaniye'de rahat yüzü görmüşlerdir. Ruhi Bey'in dediği gibi Avrupa'da Musevilerin görmüş oldukları zulüm ve taaddiye, zannederim insaniyet tahammül etmez. Burada refah-ı hal ile yaşayan zeki bir millet zannederim, bu memlekete hıyanet etmez. Bu memlekete daha ziyade eder ve Musevilerden ziyade dost adam bulamazsınız*²⁷.

Meşrutiyet döneminde bunları söyleyen Masliyah'ın Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra yeni yönetimle de uyum içinde olduğu görülmektedir. Moiz Kohen'in türettiği "Türk Museviliği" teorisine uygun bir şekilde Cumhuriyet idaresine adapte olarak mesleki ve sosyal alandaki çalışmalarına devam etmiştir. Masliyah'ın kaleme aldığı önemli bir de eseri bulunmaktadır. *Osmanlı Parlamentosu Beynelmilel Sulh Heyeti* adlı bu eserde, Osmanlı Meclisi'nde oluşturulan Beynelmilel Sulh Heyetleri hakkında bilgiler verilmektedir²⁸.

²³ <http://www.islam.info.tr/kultur-sanat-kosesi-374/tarih-kosesi-381/21657-israil'in-kurulusu.html>.

²⁴ Huyugüzel 2000, s. 477.

²⁵ MMZC, Dev.: 1, Cilt: 3, İkt. Sen.: 3, İnikad: 49, s. 331

²⁶ MMZC, Dev.: 1, Cilt: 6, İkt. Sen.: 3, İnikad: 99, s. 553-558.

²⁷ MMZC, Dev.: 1, Cilt: 6, İkt. Sen.: 3, İnikad: 99, s. 559.

²⁸ Masliyah 1913.

Osmanlı Parlamentosu Uluslar arası Barış Komisyonu'nun katıldığı uluslararası konferanslar, komisyonun üyeleri, faaliyetleri v.b. genel bilgiler Masliyah'ın kitabında detaylı olarak açıklanmıştır. Kitabını Osmanlı Parlamentosu Beynelmilel Encümen katibi sıfatıyla yayımlamıştır.

5. Vefatı

Masliyah, 16 ya da 17 Mart 1931 tarihinde Beyrut'ta vefat etmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi bir telgrafa dayandırdığı haberinde Masliyah'ın ölümünün teessürle karşılandığını sütunlarına aktarmıştır. Habere göre Masliyah, bir işini görmek üzere Suriye'ye oradan da dinlenmek üzere Mısır'a gitmiştir ve beraberinde eşi de bulunmaktadır. Hayatının son günlerini sıkıntılı geçiren Masliyah, 1929'da dönemin Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürü Kamil Bey başta olmak üzere bakanlığın üst düzey bürokratlarına rüşvet verdiği iddiasından dolayı tutuklanmıştır²⁹. Rüşvet olarak Maliye Bakanı Hasan Saka'ya 7500 lira değerinde bir otomobil verildiği ileri sürülmektedir. Bakana yönelik bu suçlama Mecliste oluşturulan komisyon tarafından reddedilmiştir. Masliyah ile birlikte yedi arkadaşı bu meseleden dolayı tutuklanmıştır. Tutuklu sanık arkadaşları (Jül Fresko, Leon Fresko, Jak Basat, Jan Basat, Salamon Nassi ile İbrahim Beyzade Lütfi Bey) rüşvet işinin organizasyonunun Masliyah'a önerildiğini ve kendisinin de bu görevi kabul ettiğini söylemeleri üzerine tutuklanmıştır³⁰.

Olayın Masliyah'ın psikolojisini bozduğuna şüphe yoktur. Geçirdiği zor dönemin etkisiyle felç geçirmiştir. İlk felçten sonra kalp krizi şeklinde gelen ikinci darbenin etkisiyle yaşamını yitirmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi, Masliyah'ın barut inhisarı meselesinde masum olduğunu savunmakta ve ölümünün ardında kendisi hakkında şu övücü sözleri kullanmaktadır: *Nesim Masliyah mükemmel bir insan ve şuurlu bir vatandaştı. Nagehanı üfulünden duyduğumuz eza ile kendisine ebediyetin sinesinde sükûnet ve matemzade ailesine ise sabır ve tahammül temenni ederiz*³¹

Masliyah'ın naşı, Maritime kumpanyasına ait Amazon vapuru ile İstanbul'a getirilmiş, cenazesi 29 Mart 1931 pazar günü Beyoğlu Büyükhendek Sokağı'ndaki Musevi ibadethanesinden kaldırılmış, dini merasimden sonra Musevi Mezarlığı'na gömülmüştür³².

²⁹ RG, 21 Aralık 1932, Sayı: 2283.

³⁰ Halıcı 2015, s. 40.

³¹ *Cumhuriyet*, 18 Mart 1931, "Nesim Masliyah Efendi, 15-20 gün Evvel Gittiği Beyrut'ta vefat etti", s. 1.

³² *Cumhuriyet*, 26 Mart 1931, "Nesim Masliyah Efendi", s. 3.

6. Meclis-i Mebusan'daki Faaliyetleri

Masliyah, Meclis-i Mebusan'da Zabıt Katipliği ve Nafia Encümen üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Etkin ve çalışkan bir mebus portresi çizen Masliyah, meclisin açılışı nedeniyle Padişah II. Abdülhamid'e teşekkür için oluşturulan heyete seçilen dokuz mebusun biridir. Meclis-i Mebusan'ın son döneminde Selanik mebusluğu da yapmıştır. Yasa tasarılarının hukuka uygunluğu noktasında sık sık görüş bildirmiştir. Mesleğinin getirdiği hukuki birikimi ve tecrübeyi meclise yansıtmıştır. Kanun tasarılarının hızlı bir şekilde yasalaşması için gösterdiği çabalar mebuslar tarafından takdir edilmiştir. Örneğin Osmanlı Milli İtibar Bankası hakkındaki imtiyazın meclisteki müzakereleri sırasında Denizli Mebusu Mehmed Sadık Efendi, onunla ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

Bendenizin arzedeceğim mütalaatımı Hamit Beyefendi ile Nesim Masliyah Efendi gayet mantıkî, hakikî olarak dermeyeran ettiler. Eğer bankanın menafii bu maddeyle temin edilmiş olsaydı, ezhercihet mütalaatımızı arkaya bırakarak kabul ederdik. Halbuki maddenin ipkası halinde beyan olunan nazariyat itibara alınacak olursa, Banka, bundan temini menfaat etmediği gibi, bilakis, maddenin aynı ile ipkası ahkamı esasıyyeye de münafidir. Binaenaleyh, bendeniz de tayyını teklif ediyorum. Nesim Masliyah Efendi'nin kanunî, hukukî, mantıkî beyanatından dolayı kendilerine, kendi hesabıma hakikaten teşekkür ediyorum³³.

II. Meşrutiyet döneminin önemli gelişmelerinden biri olan 1908 borçlanması Masliyah'ın söz aldığı yasa tasarılarından biridir. Osmanlı Devleti'nin altı asırlık ömrünün son çeyreği içerisinde yaşadığı mali problemlerin temelinde Kırım Savaşı'ndan itibaren (1854) girdiği borçlanma süreci yatar. Devletin acil ihtiyaçlarını gidermek ve mali sıkıntılarını çözmek için alınan borçlar bir zaman sonra problemin kendisi olmuştur³⁴. Osmanlı, borçlanmaya 1829'larda kurulum, 1929 yılı sonlarına kadar yüz yıl süren "Galata Bankerleri" adı ile ünlü; Venedikli, Cenovalı ve Latin kökenli Avrupalı sarraflardan aldığı iç borçlarla başlamıştır³⁵. 1908 borçlanması II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yapılan ilk borçlanmadır. Borçlanma, hazinenin önceki dönemlerde almış olduğu kısa, vadeli avansları ödemek ve ilgili yılın bütçe açığını kapatmayı hedeflemiştir. Ayrıca, meşrutiyet ile birlikte bayındırlık, eğitim, kara ve deniz kuvvetlerinde yeniliklerin yapılması, yeni mali kaynaklara duyulan ihtiyaç borçlanmaya gidilmesinde etkili olmuştur. Borçlanma, Osmanlı

³³ MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İct. Sen.: 3, İnikad: 29, s. 15.

³⁴ Öztel 2007, s. 249.

³⁵ Özdemir 2010, s.14.

Bankası'ndan yapılmıştır ve 200 milyon lira civarındadır³⁶. Meselenin Meclis-i Mebusan'daki görüşmeleri Maliye Encümeni Mazbata Muharriri ve Selanik Mebusu Mehmet Cavit Bey'in borçlanmanın nedenlerini açıklayan konuşmasıyla başlamış; bu konuşmadan sonra genel görüşmeye geçilmiştir. Masliyah yaptığı konuşmada borçlanmanın uzmanlık alanına girmediğini belirterek Mehmet Cavit Bey'in sözlerine ilave edilecek bir şey olmadığını söylemiştir. Meclise üç adet mukavelename geldiğini vurgulayan Masliyah Efendi, borçlanma mukavelenamesi ile 1904 yılına ait 50.000 tahvilin satışının devletin aleyhine olmasına rağmen zorunluluk nedeniyle meclisce kabul edildiğini ve Mehmet Cavit Bey'in de bunu kabul ettiğini dile getirmiştir³⁷. Ona göre borçlanma devletin zorunlu bir tedbiridir. Masliyah böyle düşünmekle beraber borçlanma mukavelenamesinde devletin haysiyetine, şan ve şerefine zarar getirecek maddeler olduğuna dikkat çekmiş ve mukavelenin 17. maddesi hakkında şunları söylemiştir:

Hükümet-i Seniyye'nin Bank-ı Osmani ile yapmış olduğu mukavelatta, tabiidir ki zararımıza olarak birçok mevad vardır; fakat biz emrivaki karşısında bulunduğumuz ve zaruri ilcaat bulunduğu için bunları aynen kabule mecburuz. Zaten Encümenin mütalaası bu merkezdedir; fakat maddi zararlar ne kadar olursa olsun, bunlar kabul olunur. Yani manevi zararlar Hükümetin haysiyetine, şan ve şerefine, bahusus hakkı hâkimiyetine, hakkı kazasına dokunacak mevaddı hiçbir vakitte kabul edemeyiz. Mukavelenamenin 17 nci maddesinde Hükümet-i Osmaniye bu istikrazata mukabil tayin ettiği mürettebatı seneviyesini verebilmek için birtakım vergileri tahsis etmişti; fakat aynı zamanda diyor ki, Hükümet-i Seniyye, bu istikrazata mukabil tayin ettiği bu vergileri katiyen bankanın muavafakatı olmadıkça tebdil edemeyecektir. Bu ne demektir? Yani Hükümeti Seniyye, yarın bütçe lâyihası geldiği vakit, bir vergiyi ilga etmek yahut tezyit etmek isteyecek. Mürettebatı seneviyesine dokunduğu için Banka, bizim yapacağımız kanunu kabul etmeyecek, bozabilecektir demek. Bunu zannederim. Meclis-i Mebusan hiç kabul edemez³⁸.

Mehmet Cavit Bey, meselenin karşılıklı bir anlaşma olduğunu; borçlanma nedeniyle bankaya bir karşılık verilmemesi durumunda bankanın bunu kabul etmemesinin doğal olduğunu söyleyerek Masliyah'a cevap vermiştir³⁹. Masliyah, banka karşısında hükümetin ve devletin acz içinde kalmasından çekinmektedir. Müzakereleri 7 Şubat 1324 tarihli 32. birleşimde sona eren kanun 41'e karşı 144 oyla kabul edilmiştir.

³⁶ *Ahenk*, 18 Eylül 1908.

³⁷ *MMZC*, Dev.:1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 31, s. 698.

³⁸ *MMZC*, Dev.:1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 31, s. 707

³⁹ *MMZC*, Dev.:1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 31, s. 708.

Manisa Mebusu Şekip Bey'in, Aydın Vilayeti'nde artmakta olan asayiş olayları ile ilgili verdiği soru önergesi Masliyah'ın söz aldığı diğer bir konudur. Aydın'daki asayiş olayları II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bir süre durulmuş, pek çok eşkıya da aftan yararlanarak serbest kalmıştır. Ancak bir süre sonra eşkıya hareketleri tekrar baş göstermiştir. Hükümet, eşkıyanın takibi için özel takip kumandanlığı birimi kurmuştur. Dönemin yerel gazetelerinde sorunun çözümü için sık sık yazılar çıkmıştır⁴⁰. Osmanlı Hükümeti, eşkıyanın halli için vali ve eşkıya takip kumandanlarını sürekli değiştirerek konuyu çözüm yoluna gitmiştir⁴¹. Meclisin gündemine gelen önergeye Dahiliye Nazırı Hüseyin Hilmi Paşa cevap vermiştir. Hüseyin Hilmi Paşa, Aydın Vilayeti'nde asayiş önlemek yapılan çalışmalar hakkında ise şunları ifade etmiştir:

Üç hafta evvel vilayetin gösterdiği lüzum üzerine bir Tabur asker gönderdik. Bunun kâfi olamayacağını da nazarı dikkate aldık. Adliye Nazırı Paşa Hazretleriyle müzakere ettim. Daha ziyade vilayetin arzu ettiği kadar kuvvet de gidiyor. Vilâyet bazı tedabir-i fevkalâdeye lüzûm göstermişti.

Söz alan önerge sahibi Manisa Mebusu Şekip Bey, Aydın vilayetinde eşkıyalığın oldukça yaygın olduğunu ve hükümetin bu konuda aciz kaldığını düşünmektedir. Manisa Mebusu Şekip Bey, dönemin Aydın Valisi Rauf Paşa⁴²'nin idare anlayışından memnun değildir. Paşanın dürüst ve namuslu biri olduğunu kabul etmekle birlikte yorgun olduğunu ve başka bir vilayete tayin edilebileceğini ileri sürmüştür. Sözlerinin devamında Aydın Vilayeti mebuslarından vilayetteki asayiş olaylarına açıklık getirmelerini istemiştir. Söz alan Masliyah, İzmir mebusu olduğunu bu nedenle vilayette meydana gelen asayiş olayları yerinde gezerek tetkik ettiğini vurgulamış ve şunları söylemiştir:

Ben oralarını gezdim, İzmir mebusu olmak sıfatıyla Ödemiş'e gittim, bunları tamamen hissettim, reyelayn müşahade ettim ve gördüm ki, bu hal, Aydın vilayetinin bu şekaveti men etmek için sükûn ve asayiş iade etmek için hükümetçe ne kadar tedabir ittihaz edilse, ihtimal ki, bundan büyük bir iyilik yanılmış olamaz. Çünkü bugün malumdur ki, Aydın Vilayeti, memalik-i

⁴⁰ Örneğin 8 Ocak 1909 tarihli *İttihad* gazetesinde "Vali Paşa Hazretlerine Açık Mektup" başlıklı yazıda Aydın Valisi'nden vilayet genelinde güvenliğin sağlanması için gerekli önlemleri alınması isteniyordu. Valiliğe yazılan diğer bir mektup ise 16 Eylül 1908 tarihinde Ahenk gazetesinde çıkmıştı. Bkz. *Ahenk*, 8 Eylül 1908, Söke Dağları'nda meydana gelen bir asayiş olayı için bkz: *Ahenk*, 8 Eylül 1908.

⁴¹ Tabak 2005, s. 129.

⁴² İzmir'de kısa bir süre valilik yapan Rauf Paşa, 60 sene süren memuriyet hayatında dürüst bir idareci olarak tanınmıştır. Pek çok ilde valilik yapan Rauf Paşa, Dahiliye Nazırlığı, Şura-yı Devlet Başkanlığı ve Ayan Başkanlığı yapmıştır. Biyografisi için bkz. Keskin 1989.

*Osmaniye'nin en kıymetli, en müterakki bir vilayettir. Aydın Vilayeti ahalisi, bahusus ticaretgâh bir memleket olduğu için, ziraatle müştagdirdir*⁴³.

Vali Kamil Paşa döneminde bile asayişle ilgili bir çalışma yapılmadığını savunan Masliyah, özellikle Ödemiş ve civarındaki olaylara değinmiştir. Ödemiş'te halkın eski Bahriye Mirliyası Sait Paşa'nın tekrar göreve iadesini istediğini iddia etmiş ve Sait Paşa hakkında halkın ne düşündüğünü gözlemlerine dayanarak şu şekilde açıklamıştır:

*Ödemişliler ıslahı ahval için iki sebep gösteriyorlar ve bunu da müteaddit defalar vali de tasdik etmiştir. Vali marifetiyle Dahiliye Nezareti'ne işaret edilmiştir. Onlar diyorlar ki, evvela oraya vaktiyle büyük muvaffakiyetli görülmüş olan Sait Paşa iade edilsin, onun için Sait Paşa gayet muktedirdir. Onun, Kamil Paşa'nın valiliği zamanında birçok muvaffakiyeti görülmüştür. İzmir'de Sait Paşa denildiği zaman şakiler titrer, eşkıya takibine memur Sait Paşa'dır, Kâmil Paşa'nın mahdumu değil. (Gürültü) Bu, asarı fiiliyesiyle sabittir, fakat büyük bir tedbir daha var, Sait Paşa'nın eşkıya takibinde mahareti vardır. Sait Paşa, bir ay daha devam ede idi, Aydın vilayetinde eşkıyadan eser kalmayacaktı*⁴⁴.

Masliyah'ın asayiş sorununun çözümü için getirdiği ikinci öneri Ödemiş'in idari durumuyla ilgilidir. Ödemiş'in kaza olması sebebiyle emniyet teşkilatının olmadığını ve hükümetin asayiş olaylarına zamanında müdahale edemediğini bu nedenle kazanın sancağa dönüştürülmesini talep etmiştir. Ona göre asayiş sağılamak için jandarmanın ahaliden asker toplanmış ancak bu çare olmamıştır. Konu hakkında Dahiliye Nezareti'nin bilgisi olmasına rağmen nezaretin konuyla ilgilenmediğini söylemiştir. Bunun üzerine Meclis Reisi Ahmet Rıza Efendi, Masliyah'ı icraat meselelerini girdiğini belirterek uyarmıştır. Masliyah cevaben “*Zira bendeniz İzmir Mebusuyum, herkesten ziyade alakadarım.*” diyerek sözlerini tamamlamıştır⁴⁵. Aydın'da meydana gelen asayiş olayları ile ilgili Manisa Mebusu Şekip Bey'in verdiği önerge diğer mebusların konuşmalarından sonra yeterli görülerek Meclis Reisi tarafından nihayetlendirilmiştir.

Masliyah, sulh mahkemelerinin kurulmasına dair kanun ile ilgili söz almıştır. Reform çalışmalarının yapıldığı Adliye Nezareti'nde oluşturulan komisyona Kont Ostrorog ve Zöhrap Efendi gibi tanınmış hukukçular getirilmiştir. Taşradaki hukuk sisteminin hızlı işletilmesi sürekli komisyonun gündemindedir. Sulh mahkemeleri, Osmanlı hukuk düzeninde meydana getirilen yeni oluşumlardan biridir. Tasarı hakkında söz alan Masliyah'a göre

⁴³ MMZC, Dev.:1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 12, s. 196

⁴⁴ MMZC, Dev.:1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 12, s. 196.

⁴⁵ MMZC, Dev.:1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 12, s. 197.

sulh mahkemelerinde görev alacak olan hâkimler; biri seyyah diğeri sabit olmak üzere iki tane olmalıdır. Masliyah, sulh hâkimlerinin hem ceza hem de hukuk işlerine bakmaları sebebiyle ihtisas donanımlarının yeterli düzeyde olması fikrindedir. Sulh hâkimlerinin bidayet mahkemelerinin üstünde bir mahkeme olması gerektiğini ifade etmiştir.

“İmtiyazat Kanun Tasarısı” hakkında da görüş bildirmiştir. Osmanlı Devleti’nde XIX. yüzyıldan itibaren yabancılara kamu hizmeti ile ilgili imtiyazlar verilmeye başlanmıştır. II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde 60 yıllık bir uygulama neticesinde imtiyazların bir kanunla düzenlenmesi ihtiyacı belirmiştir⁴⁶. Sadrazam Hakkı Paşa tarafından 14 Şubat 1910 tarihinde meclise sunulan tasarı, 4 Nisan 1910’da müzakere edilmeye başlanmış ve 18 Haziran 1910’da kabul edilmiştir. Bu kanun, Türkiye’de imtiyaz sözleşmelerinin temelini oluşturması ve kamu hizmeti niteliği taşıyan bazı hizmetlerin özel sektöre devredilmesi bakımından önemlidir. Kanun bugün de yürürlüktedir ve kamu hizmeti imtiyaz yönteminin yasal çerçevesini oluşturmaktadır⁴⁷.

Tasarıda ele alınan en önemli konu imtiyaz verme yetkisinin yasama ve yürütme organları tarafından paylaşılma şeklidir. Müzakereler bunun etrafında şekillenmiştir. Sadrazam Hakkı Paşa, imtiyazların yasama organı tarafından tasdik edilmesine memleketin acil işlerini yavaşlatacağı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. İmtiyazların bir bölümünün yürütme organı tarafından hazırlanması düşüncesindedir. İmtiyazlar meselesinde yasama ve yürütme organı arasında bir denge kurulması fikrindedir. Bu konuda pek çok mebus söz almış; ancak neticeye Serfice Mebusu Yorgo Boşo Efendi’nin talep ettiği değişiklikle varılmıştır. Bu değişiklik, yasama organına istisnai de olsa bazı imtiyazları verme hakkı tanımaktaydı. Masliyah, encümen adına söz alarak yapılan değişiklikle ilgili şunları söylemiştir:

Tadilatın başlıcası ve en mühimi, Boşo Efendi’nin teklifi mucibince yapılan tadilatır... Boşo Efendi demişti ki, esasen imtiyaz vermek hakkı Meclisindir, milletindir. Binaenaleyh hangileri istisnaen Hükümet tarafından verilebilmişse, o istisnaları tâdât etmek lazımdır. Biz de Meclis-i Âli’nin kabul ettiği esas dairesinde tadilat icra ettik⁴⁸.

Masliyah, anonim şirketlerle alakalı 7. madde hakkında da fikir beyan etmiştir. Bu konuda encümen adına konuşan Necip Draga şu açıklamalarda bulunmuştur:

Encümende düşündük, tebaa-i Devlet-i Âliyyeden olsun da, şirket ister komandit olsun, ister kollektif olsun, bunun farkı yoktur. Fakat bir ecnebiye bir

⁴⁶ Esirgen 2011, s. 935.

⁴⁷ <http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14202/kamu-mevzuat.pdf>.

⁴⁸ MMZC, Dev.:1, Cilt: 5, İçt. Sen.: 2, İnikad: 86, s. 72.

imtiyaz verildiği vakit, eğer şu kadar müddet zarfında bir anonim şirkete devredileceği tasrih edilmese, yalnız bir şahsa verilirse, birçok suistimalatı mucip olabilir. Ecnebi olduğu için gerçi kavanin-i Devlet-i Âliyyeye tabi olmak şartı dermeyan edilmek tabii ise de, memleketimizde el'an mevcut olan bazı imtiyazattan dolayı hakkında kanun tamamen tatbik edilemez. Ecnebilere verilecek olan imtiyazatın mutlaka muayyen olan müddet zarfında anonim şirketlerine devrolunacağına dair bir şart kaydedilmesini tasvip ettik... Eğer sahib-i imtiyaz ecnebi olmazsa, ister şirket olsun, ister olmasın ve şirket olduğu halde ister komandit olsun, ne olursa olsun bu müsavidir. Ecnebi olursa mutlaka anonim şirketi olması lazımdır⁴⁹.

Masliyah, encümenle aynı fikirde değildir. Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa kendisini bu konuda desteklemiştir. Ona göre sadece yabancılara değil, tüm imtiyaz işlerinde bir anonim şirketi kurulmalıdır. Bunun nedenini ise şöyle açıklamıştır:

Eğer kollektif ve komandit şirketleriyle de bu imtiyaz işleri yapılacak olursa, o halde hükümetin kontrolü olamaz. Fakat malumu âliniz, bu imtiyazat işleri, hükümetin pek ziyade alakadar bulunduğu işlerdir ve hükümetin taht-ı murakabesinde bulunması lazımdır. Eğer anonim şirketleri teessüs etmeyecek olursa, Osmanlıların elinde bulunan bu gibi imtiyazlar da, hükümetin hakk-ı teftişi olmaz. Onun için Osmanlı olsun, ecnebi olsun—imtiyaz işlerinde herhalde bir anonim şirketi teşkilinin, şart-ı esasî olarak kabul edilmesini teklif eyerim⁵⁰.

Masliyah, Hariciye Nezareti 1911 yılı bütçesinin genel masraflarla ilgili altıncı fasılı hakkında söz almıştır. Brüksel'de toplanacak olan Ant Parlamenter heyetine gidecek olan mebusan ve ayan üyelerine para tahsis edilmesini isteyen Hariciye Nazırı Rıfat Paşa'yı desteklemiştir. Masliyah, bu toplantılara Osmanlı Devleti'nin katılımını önemli görmektedir:

Bir o tahsisat var, bir de, her sene veyahut iki senede bir, 2-3 mebus veyahut ayandan 2 zat oraya gönderilip, müzakereye iştirak ettirilmek lâzım gelir. Bu gayet mühimdir. Sulh ve asayiş umumiyyeye pek ziyade hizmeti vardır. Onun için gidecek olan kimselere üçer bin Frank masarifi rahiye olarak ceman 6 bin Frank ve 3 bin de tahsisat olmak üzere 9 bin Frankın Hariciye bütçesine ilavesi iktiza eder⁵¹.

Yapılan müzakereler neticesinde Uluslararası Barış Cemiyeti için Masliyah'ın talepleri doğrultusunda 45000 kuruş ek harcırah koyulması kabul edilmiştir. Telgraf ve telefon işletmelerinin işleyişine aykırı harekette bulunanlar hakkında verilecek cezaları içeren tasarı hakkında söz almıştır. İki memleket

⁴⁹ MMZC, Dev.: 1, Cilt: 5, İkt. Sen.: 2, İnikad: 91, s. 250.

⁵⁰ MMZC, Dev.: 1, Cilt: 5, İkt. Sen.: 2, İnikad: 91, s. 250.

⁵¹ MMZC, Dev.: 1, Cilt: 5, İkt. Sen.: 3, İnikad: 86, s. 580.

arasındaki telefon görüşmelerinde hükümetin kontrolünü uygun görmekte birlikte ufak yerleşim yerlerindeki telefon işletmelerinde hükümetin işletme hakkını anlayamadığını ifade etmiştir. Buna benzer işletmelerde yerel yönetimlere hak verilmesi gereğini vurgulayan Masliyah, şunları söylemiştir:

Sonra, arz ettiğim gibi, bir memleket dahilinde bu gibi tesisat kavaid-i umumiyyece ve hatta burada bizim tetkik ettiğimiz birçok kavanin mucibince, o memleketin belediyesine aittir. Misal olarak, geçenlerde tasdik ettiğimiz Rüsümü Belediye Kanunu'nu arz edeyim. Bu kanunun bir maddesinde denilmiştir ki, menafi mahalli olan bu gibi şeyler, o mahallin belediyesine racidir. Hatta bunun misallerini her gün görüyoruz. İki memleketi birbirine rapteden telefon olursa, orada hükümetin hakkını tasdik etmek zaruridir. Fakat, aynı belde dahilindeki bu kabil muhaberat da, halkın hakkıdır, onlar da ahaliye bırakılmalıdır⁵².

Posta, Telgraf ve Telefon Nazır Vekili Şükrü Bey, Masliyah'a cevap vererek kanunun ikinci maddesinin "Bir kimse tasarruf ve isticarında bulunan emlak ve arazi dahilinde ahere veya umuma ait mahallerden geçmemek üzere hututu muhabere tesis edebilir" şeklinde olduğunu belirtmiştir. İşletmeye müsaade etme hakkının hükümette olduğunu ifade eden Şükrü Bey, telefonları hükümetin vergiye bağladığını, kanunda telefonları işletme hakkının ise tamamen hükümette olacağına dair bir ibare olmadığını eklemiştir. Ancak Şükrü Bey, Masliyah'ın aksine telefon işletme işinin yerel yönetimler yerine hükümet eliyle görülmesi gerektiğini düşünmektedir. Masliyah bu meselede yerel yönetimlere hak verilmesini onaylamaktadır. Mülkiye Mektebi'nin yatılı okula dönüştürülmesi ile ilgili yasa tasarısı hakkında söz alan Masliyah, bu tasarıda Mülkiye aleyhinde bir tutum izlemiştir. Mülkiye'nin yatılı olmasına karşı çıkan, mektebin lağvedilmesini ve Darülfünun'a bağlanmasını isteyen bir önergeyi bazı mebuslarla birlikte vermiştir. Ona göre Mülkiye'nin kapatılması daha uygun olacaktır. Yapılan müzakereler sonucunda Mülkiye Mektebi'nin yatılı şekle dönüştürülmesi meclisten geçmiştir.

"Rüsümü Belediye Kanunu" başlıklı yasa tasarısı hakkında söz almıştır. Tasarının 25. maddesi ticarethanelerin dış cephelerinde yer alan ve mal sahiplerinin isimlerini, yaptıkları işleri belirten levhalardan alınacak vergilerle ilgilidir. Karahisar-ı Sahip Mebusu Rıza Paşa, özellikle Beyoğlu'daki dükkânların Türkçe dışında Ermenice, Fransızca, Musevice ve İtalyanca yazılmış levhalarla dolu olmasından şikâyet etmiştir. Bu levhalarda Türkçe'nin kullanılmasının şart olmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Masliyah, Rıza Paşa'ya hak vererek şunları söylemiştir:

⁵² MMZC, Dev.: 3, Cilt: 1, İçt. Sen.: 3, İnikad: 45, s. 669.

Elbette Türkçe mecburî olacaktır ve Türkçe için alınacak resim şudur: Türkçeden maada lisanlar kullanmak isteyenler ihtiyarları dairesinde istedikleri lisanlarda ilanlar yapabilecekler; fakat bunun için tabî daha fazla ücret vereceklerdir⁵³.

Masliyah'ın önergesi, imtiyazı olmayan her türlü Osmanlı şirketinin yazışmalarında Türkçenin mecburi olmasını öngörürken, sadece iç yazışmalarında ve hesap faaliyetlerinde uygun gördükleri dili kullanmalarına imkân tanımaktaydı. Yasa tasarısı Masliyah'ın görüşleri dikkate alınarak meclisten geçmiştir.

Masliyah, mali takvimde Takvim-i Garbi'nin kabulüne dair kanun tasarısı hakkında da görüş bildirmiştir. Tasarının daha önce gündeme geldiğini vurgulayan Masliyah, meseleyi dini değil ilmi bir mesele olarak görmekte ve Osmanlı Devleti'nin yeni takvim sistemine mutlaka geçmesi gerektiğini düşünmektedir. Konuyla ilgili teknik bilgiler vermiş ve son olarak şunları söylemiştir:

Efendiler, geçen sene bu layihai kanuniyye meclise geldiği zaman, bizden sonra Bulgarlar da bunu görerek, onlar da tarihlerini ıslah etmek istediler. Çünkü Bulgarlar da Ortodoks tarihini kullanıyorlardı, onlar bizden sonra bu işe teşebbüs ettikleri halde tarihlerini ıslah ettiler. Meclis-i Mebusan'dan geçti, kanuniyyet kespetti ve tatbika da başladılar. Biz hâlâ aynı noktadayız. Onun için bendeniz teklif ediyorum, mademki ıslah yolunda bir adım atıyoruz, mademki bu bir terakkidir, o adımı bila tereddüt ve kemali cesaretle atarak en doğru tarih olan Takvim-i Garbiyi kabul etmeliyiz⁵⁴.

Pek çok mebus, Masliyah ile aynı doğrultuda görüş beyan etmiştir. Yapılan müzakerelerden sonra Osmanlı Devleti'nde Takvim-i Garbi'nin uygulanmasını öngören yasa tasarısı kabul edilmiştir. Takvim, 1332 senesi Şubatının on altıncı günü 1917 senesi Martının birinci gününe denk gelecek şekilde düzenlenmiştir⁵⁵.

Sonuç

Meşrutiyet seçimlerinde (1908, 1912, 1914) İzmir mebusluğu yapan Nesim Masliyah, siyasi faaliyetlerinin yanı sıra avukatlık ve gazetecilik yönüyle de dikkat çekmektedir. Meclisteki konuşmalarından ve meclis dışı siyasi faaliyetlerinden İttihatçı çizgisini her zaman koruduğu anlaşılmaktadır. Masliyah'ın bazı karşıt yorumlara rağmen meclisteki konuşmaları incelendiğinde Siyonizm karşıtı bir politika izlediği tespit edilmiştir. Fazla

⁵³ MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İkt. Sen.: 1, İnikad: 44, s. 541.

⁵⁴ MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İkt. Sen.: 3, İnikad: 31, s. 45.

⁵⁵ MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İkt. Sen.: 3, İnikad: 31, s. 59.

bilinmeyen özelliklerinden biri ise II. Meşrutiyet Anayasası'nın oluşturulması sürecinde oynadığı önemli rol ve bu konuda gösterdiği çabalarıdır.

Masliyah, *İttihad*'ın yanısıra Fransızca yayınlanan *L'Union* adlı bir gazete çıkartarak yayıncılık faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu gazetelerin yayın politikaları İttihatçıların siyasi görüşleriyle uyum içerisindedir. Masliyah ayrıca siyasi görüş olarak sosyalist fikirlere sıcak bakmaktadır ve bu bağlamda çeşitli uluslar arası kongrelere katılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise Masliyah'ın yeni rejimle barışık bir tutum içinde olduğunu ve avukatlık mesleğine devam ettiğini görüyoruz. Üstlendiği önemli davalardan biri ise Abdülhamid'in mirası hakkındadır. Meclis-i Mebusan'daki yasa çalışmalarına aktif olarak katılım gösteren Masliyah meclisin en çalışkan mebusları arasındadır. Meclis tutanakları incelendiğinde bir İzmir mebusu olarak İzmir'i ilgilendiren konulara kayıtsız kalmadığı tespit edilmiştir.

Ulaşılan verilerin ışığında, Masliyah'ın siyaset, basın ve hukuk alanındaki çalışmalarıyla Türkiye Musevileri arasında önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA

1- Arşiv Belgeleri

a. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, DH. ŞFR. 97/127, 10/C/1327, (29 Haziran 1909).

BOA, M.V., 249/2, 15/Ra/1336 (29 Aralık 1917).

b. TBMM Arşivi, Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri (Yeni Harflerle)

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 5, İçt. Sen.: 2, İnikad: 86, s. 72.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 5, İçt. Sen.: 2, İnikad: 91, s. 250.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 5, İçt. Sen.: 2, İnikad: 91, s. 250

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 5, İçt. Sen.: 3, İnikad: 86, s. 580.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 12, s. 196.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 12, s. 196.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 12, s. 197.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 31, s. 708.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 3, İçt. Sen.: 1, İnikad: 58, s. 80-81.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 3, İçt. Sen.: 3, İnikad: 49, s. 331.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 6, İçt. Sen.: 3, İnikad: 99, s. 553-558.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 31, s. 698.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 1, İçt. Sen.: 1, İnikad: 31, s. 707.

MMZC, Dev.: 1, Cilt: 6, İçt. Sen.: 3, İnikad: 99, s. 559.

MMZC, Dev.: 3, Cilt: 1, İçt. Sen.: 3, İnikad: 45, s. 669.

MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İçt. Sen.: 3, İnikad: 29, s. 15.

MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İçt. Sen.: 1, İnikad: 44, s. 541.

MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İçt. Sen.: 3, İnikad: 31, s. 45.

MMZC, Dev.: 3, Cilt: 2, İçt. Sen.: 3, İnikad: 31, s. 59.

c. Resmi Gazete

RG, 21 Aralık 1932, Sayı: 2283.

d. Süreli Yayınlar (Gazeteler)

Ahenk

Anadolu

Cumhuriyet

İttihad

Milliyet

2- Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akgün ve Uluğtekin 1990

Seçil Akgün - Murat Uluğtekin, "Hilal-i Ahmer ve Trablusgarp Savaşı", *OTAM*, Sayı 3, s.52.

Arı 2003

Kemal Arı, "Kurtuluş Savaşı'nda Musevi Cemaati ve Hahambaşı Haim Nahum Efendi", Türk-İsrail Müsterek Askeri Tarih Konferansı II, *Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*, Ankara, s.46.

- Benbanaste 1988 Nesim Benbanaste, *Örneklerle Türk Musevi Basınının Tarihçesi*, İstanbul.
- Berber 2002 Şarika Gedikli Berber, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçişte Musevilerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne Uyum Süreci: (Moiz Kohen Örneği)”, *Turkish Studies*, 7/4, s.1784.
- Demir 2007 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Elmacı 2011 M. Emin Elmacı, “Osmanlı Hukuk Reformunda Bir Öncü, Kont Leon Ostrorog”, *OTAM*, Sayı: 29, s.6.
- Esirgen 2011 Seda Örsten Esirgen, “II. Meşrutiyet Meclis Tutanaklarına Göre Menafı-i Umumiyyeye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanunun Kabulü”, *AÜHFD*, Cilt 60, Sayı 4, s. 935.
- Galanti 1947 Avram Galanti, *Türkler ve Museviler*, İstanbul.
- Huyugüzel 2000 Ömer F. Huyugüzel, *İzmirli Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Halıcı, 2015 Şaduman Halıcı, “Bir Rüşvet Davası: Barut İrtişası Olayı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 56, s. 33-60.
- Keskin 1989 Mehmet Ali Keskin, *İzmir Valileri, 1390-1989*, İzmir.
- Masliyah 1913 Nesim Masliyah, *Osmanlı Parlamentosu Beynelmilel Sulh Heyeti*, Matbaayı Ebuzziya, İstanbul.
- Özdemir 2010 Biltekin Özdemir, “Osmanlı Devleti Dış Borçları”, *T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları*, Ankara.
- Öznel 2007 Muharrem Öznel, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Maliyesi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Tokgöz 1993 Ahmet İ. Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım*, Yayına Hazırlayan: Alpay Kabacalı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tabak 2005 Serap Tabak, “İzmir’de II. Meşrutiyet Başlarında İç Siyaset”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XX-2, s.129.
- Tunç 2010 Salih Tunç, “II. Meşrutiyet’in İlk Yılında Paris’te Bir Jön Türk Delegasyonu: Talat Bey Heyeti”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXV-2, s. 579.
- Varlı ve Oktar 2009 Arzu Varlı-Suat Oktar, “İttihat ve Terakki Dönemi’nin Milli Bankası İtibarı Milli Bankası”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt XXVII, Sayı 2, s.1-10.

3- İnternet Kaynakları

<http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14202/kamu-mevzuat.pdf>.

<http://www.islam.info.tr/kultur-sanat-kosesi-374/tarih-kosesi-381/21657-israil'in-kurulusu.html>.

www.tbmm.gov.tr/kutuphane/sureli_yayin_tum_gazeteler/tum-gazete-f-j.pdf.